

bumot, a kiadást Szeged város is támogatta. A sűrű program miatt csak említést nyert, hogy művészetelméleti, tudományos monográfia jelent meg Varga Emőke többéves kutatómunkájának eredményeként *Kalitka és korona* (Kass János illusztrációiról) címmel a L'Harmattan kiadónál. A Korzó Zeneházban rendezett ünnepség a Művész ajándékaként a „Zenészek” című szoborcsoport leleplezésével zárult.

Kettős kiállítás megnyitójával folytatódott az ünnepség a Kass Galériában. Az állandó kiállítás helyén az *Illusztrálta Kass János* című válogatást dr. Horváth Ferenc múzeumigazgató-helyettes és Gyüdi Sándor igazgató-karnagy köszöntője után Gál József, Kass János életművének tudós bibliográfusa nyitotta meg. (A Töreky Ferenc képeiből válogatott, időszaki tárlatot Kass János ajánlotta a közönség figyelmébe méltató, baráti szavakkal.)

Az illusztrált könyvekből szerkesztett kiállítás Kass János illusztrátori életművének keresztmetszetét tárja az érdeklődők elé a kezdetektől, az 1949-ben Gorkij művéhez rajzolt „Az Artamonovok” lapoktól a mai napig feladatot adó, a legkisebbeknek szóló, integrált tankönyvekig, amelyekben a MOZAIK kiadó felkérésére vállalt meghatározó közreműködést a Mester. (A 4. osztályosoknak szóló olvasókönyv rajzain most is dolgozik a Művész.) A 16 tárló és a terem falfelülete, a posztamentekre helyezett, könyvekkel zsúfolt üvegkubusok sem engedték meg, hogy a teljes illusztrátori életmű bemutatásra kerüljön. A Somogyi Könyvtár gyűjteményéből szerkesztett válogatás vidám gyermekkönyvekkel, veretes költészetet életre keltő leporellókkal indul, ezt a magyar írók műveihez készített illusztrációk (az 50-es évektől kezdve, évtizedek szerint csoportosítva) követik, majd Madách és Shakespeare mint fő ihlető kapott egy-egy tárlót, ezt a francia, a német, az újlatin irodalom jeles alkotásainak illusztrált kiadásai követték. „Távoli korok – távoli kultúrák” fejezetcím alatt a Gilgames eposzhoz, kirgiz és mongol mondákhoz, afrikai szerző művéhez különleges technikával készített illusztrációkat rejtő kötetek láthatók, a tárlók fölé a grafikák eredetije is kikerülhetett a Művész nagyvonalú segítségének köszönhetően.

A zene vonzásában (Kékszakállú, Hány, Psalmus Hungaricus) keletkezett illusztrációk, önálló grafikai nyomatként is ismert műalkotások vezetnek át a kortárs magyar költőbarátok illusztrált köteteihez. Külön fejezetet képez a válogatásban Kass János különleges illusztrátori jellemzője, hogy egyes művek újabb kiadásaihoz újrarajzolta a képeket, olykor átfogalmazta ezzel a műhöz fűződő kapcsolatát, gondolatait – mindig az aktuálisan jellemző Kass-stílusban. Látványos fejlődési ívet mutatnak a Nils Holgersson illusztrációk, a Mikszáth kiadásokhoz (Beszterce ostroma, Új Zrínyiász) készített színes rajzok; de legtöbbször a búsképű lovag, Don Quijote figuráit alkotta újra a Mester. Csak jelzésszerűen kapott helyet a kiállításon „a tipográfia dicsérete” és Kass János könyvtervezői munkásságának elegáns darabjai. A kiadótól kölcsönkapott, a tankönyvekhez, munkafüzetekhez készített, a jövő nemzedékének szóló, eredeti rajzok vidám világa vezet át az utolsó két tárlóhoz, amelyben az 1950-es évektől (Kiss Benedek: *Színek vándorlása* című, 2007-ben) megjelent gyermek- és ifjúsági könyvek illusztrálják Kass János vidám, a gyermekeknek az olvasáshoz kedvet teremtő világát.

A tárlatot Kass János jeles születésnapjai alkalmából a Mester tiszteletére kiadott köszöntő/tisztelegő kötetek zárják. Ezek sorában a legfrissebb a reprezentatív kivitelű „Sztintézis”, amellyel a MOZAIK Kiadó és Deák Ferenc tipográfus/grafi-

kusművész köszöntötték a 80 éves Kass Jánost. (Információk szerint már készül az „Antitézis” című kötet is...)

Isten éltesse sokáig, Mester – mindannyiunk örömére!

Szökefalvi-Nagy Erzsébet

A kiállítást, amely 2008. április 30-ig látogatható Szegeden a Kass Galériában (Vár u. 7.), Szökefalvi-Nagy Erzsébet, a Somogyi Könyvtár munkatársa válogatta és rendezte. A KBK szegedi csoportja nevében Rác Mária gratulált a Művésznak a Móra Ferenc Múzeumban.

TALÁLKOZÁSOM AZ EX LIBRISSEL HOGYAN LETTEM GYŰJTŐ?

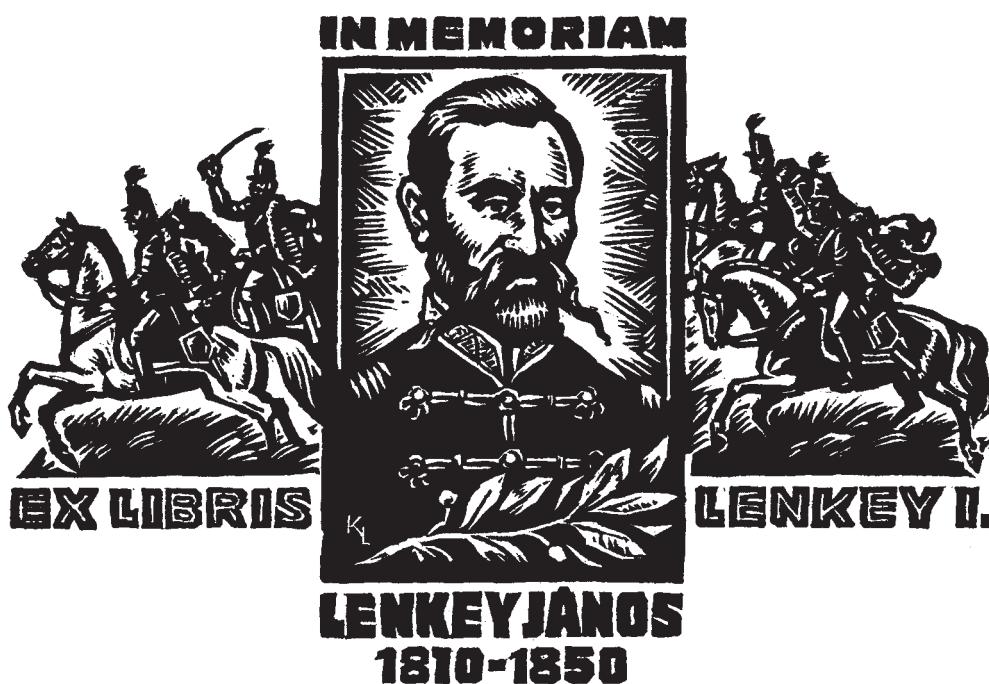
Vannak életünkben a sors furcsa szeszélyétől, a vak véletlentől függően különös, megmagyarázhatatlan találkozások, de azért leírható, elmondható, hogy végül is hogyan történtek. Ilyen volt az én találkozásom az ex librisrel.

Józsa János fametszete, X2 (1973)

1954-ben Putnokra helyezték büntetésből a Budapesti Farsori Evangélikus Egyházközségből Pásztor Pál káplánt, akinek az volt a „bűne”, hogy lelkesen, nagy szeretettel tette a dolgát, különösen az ifjúság körében, de a gyülekezetben is: látogatta a betegeket, a gyászolókat. Szabadidejében pedig maga köré gyűjtötte az ifjúságot, és megnyitotta előttük nemcsak szívét-lelkét, hanem igényesen és sokoldalúan összeállított könyvtárát, komoly- és könnyűzenei lemezgyűjteményét, képeslapjainak sokaságával pedig bemutatta hazánk tájait, házait, érdekes templomait és más épületeit.

Putnokon, a kis létszámú gyülekezetben és a Szilvásvárától Aggtelekig terjedő nagy szórványban – ahol esetenként csak egy-egy evangélikus lélek élt – a sokkal szűkebb lehetőségek és megszorítások között is megpróbálta folytatni azt, amit ott

Kékesi László linómetszete, X3 (1981, Op. 137.)

kellott hagynia. A putnoki evangélikus egyház felügyelője akkor Garamszegi István volt, aki minden erejével azon munkálkodott, hogy az új lelkész megtalálja önmagát, küldetését és azt a közösséget, mely munkájának kiteljesedésében segítheti. Garamszegi Pista bácsi szomszédságában lakva így kerültem kapcsolatba Pásztor Pállal, s velem együtt még tíz-tizenkét fiú és lány, akik bejáratosak lettek az Eperjesi néni által gondozott lelkészlakásba.

Pásztor Pál nyitva tartotta aajtáját, s mi, tíz-tizenöt évesen szabadkezelt kaptunk arra, hogy könyveit nézegessük, olvassuk, lemezeit hallgassuk – még akkor is, ha őt elszólította valamiféle hivatali kötelesség. Szájtátva hallgattuk őt, amikor képeslapjairól, kedvenc olvasmányairól, lemezeiről mesélt, vagy éppen szülőföldje, Szarvas érdekességeit, szépségeit dicsérte. Felekezeti különbség nélkül látogathattuk – ott lehetett a tanácsbíró lánya éppúgy, mint a ministráló római katolikus vagy a rendszeresen templomba járó gyerek is – és lehetünk részesei azoknak az összejöveteleknek, melyeken nyitogattuk szemünket a szépre, jóra, érdekesre, a világ dolgaira.

Könyvtárában a teológiai szakkönyvek mellett a magyar és a világirodalom legismertebb versei, novellái regényei sorakoztak a polcokon városismertető fotóalbumokkal együtt. A gyűjteményben volt néhány régebbi kiadású, könyvritkaságnak, nyomdászati érdekességnek számító mű (a gyomai Kner nyomda, a békéscsabai Tevan nyomda, a debreceni Nagy Károly nyomda és mások kiadványai) is. Az egyik XVIII. századi kiadású könyvnek a kötéstábláján beragasztva láttam először egy fametszetes (ezt csak később tudtam így megfogalmazni) nemesi címet ábrázoló lapocskát (talán a Károlyi családot), egy másikban pedig Buday György Erdei Ferencnek készített fametszetét, melyre már rá volt írva az „ex libris” szó. Érdeklődésemre Pali bácsi készséggel világosított fel ezekről a beragasztott lapocskákról, elmondta a szó jelentését, és beszélt a lapocskák könyvmegőrző szerepéről is. Később a miskolci antikváriumból hozott nekem négy-öt darabot, melyeket eltettem, és később ezek szolgáltak gyűjteményem alapjául.

Csaknem egy évtized eltelte után – mikor már a debreceni Teológiai Akadémia hallgatója voltam, és állandó látogatója a Kollégiumi Nagykönyvtárnak, jó barátságban az ott dolgozó könyvtárosokkal – Nagy Dezső lelkész-könyvtáros mutatta meg ex libris-gyűjteményét, felkeltve érdeklődésemet e csodálatos házi képtár iránt. Eszembe jutott a Pásztor Páltól kapott néhány ex libris, s elkezdtem foglalkozni a gyűjtés lehetőségével. Nagy Dezsőtől több lapot kaptam duplumaiból, majd az ő révén kapcsolatba kerültem a pécsi Szentesi Flóriánnal, a pécsi Kisgrafika Barátok Körének titkárával. Ő is gazdagon megajándékozott másodpéldányaiból, sőt meghívott összejöveteleikre,

mert akkor már Pécsen – vidéki városaink közül elsőként – 30-35 főből álló gyűjtő csoport működött. 1962 őszén Nagy Dezsővel együtt részt vettem a pécsiek összejövetelén, tagja lettem a gyűjtőkörnek, nagyon sok régi és újabb gyűjtővel kapcsolatba kerültem, annak ellenére, hogy én ekkor még csak passzív gyűjtőnek számítottam. Nem volt csereanyagom, csak elfogadtam a kapott ex libriseket, és borítékba téve őriztem őket íróasztalom fiókjában.

1967-ben a Debrecenből elszármazott Réthy István, a budapesti Kisgrafika Barátok Körének titkára Debrecenben, a TIT előadótermében tagtoborzót tartott, s akkor néhányan csatlakoztunk a budapestiekhez, főleg a két háború közötti gyűjtők, és három-négy új érdeklődő is. Én továbbra is elfogadó gyűjtő maradtam, de már megismerhettem régi debreceni gyűjtőket (Arady Jánost, Kökössy Józsefet, Tóth Ervint, Éles Pétert és másokat), s a városban élő és alkotó grafikusok közül több olyan személyt is, akik az ex libris műfaját is művelték (Menyhárt Józsefet, Várkonyi Károlyt, Józsa Jánost, Móré Mihályt,

Szilágyi Imre linómetszete, X3 (1990)

Bálint Ferenc rézkarca, C3/C5

Szabó Lászlót). Közben bejáratos lettem az Alföldi Nyomdába és a Szabadság Lapnyomdába, ahol a fa- és linóleummetszeteket sokszorosították, és az ott kapott darabokkal szépen gyarapodott a gyűjteményem. Már kezdett kialakulni a rendezési módszer, a tárolás módja, olvastam a szakirodalmat, kerestem, kutattam a hazai ex libris múltját, és az alkotók életútja is érdekelni kezdett. Elindult valamiféle nyitás a grafikai kultúra felé az életemben.

1973 tavaszán a Debreceni Kollégium Könyvtárának folyóirattárosa lettem. Napi munkám mellett időt fordítottam arra, hogy a könyvtár állományát ebből a szempontból is tanulmányozzam. Ebben segítségemre volt a már több évtizede raktárosként dolgozó Sóke bácsi. Ő katalógusok tanulmányozása nélkül is hozott elő hazai és külföldi ex librisekkel jelölt könyveket a raktárból. Ezekről fényképeket készítettem Baracsi Károllyal, mert akkor már elhatároztam, hogy foglalkozom az ex libris történetével, keresni fogom azt a vonulatot, mely megmutatja, hogy az ex libris miként lett a legdemokratikusabb grafikai műfaj mint a képzőművészeti alkotások gyűjtésének egyik lehetősége.

1973 májusában a Pedagógiai Művelődési Házban Menyhart József és Józsa János grafikusok, Nagy Dezső és Lengyel Zsuzsa (komádi tanárnő) gyűjtők 35-40 taggal megalapították a debreceni gyűjtőkört. A tagok a régi gyűjtőkől, grafikusokból, főiskolai hallgatókból, középiskolásokból és könyvtárosokból kerültek ki. Magam is csatlakoztam, és ettől az időtől lettem aktív gyűjtő: egymás után készültek nevemre és családom nevére a különböző technikájú és témájú ex librisek hazai és határainkon kívül alkotó művészek munkájaként. Az első, nevemre készült ex librist a debreceni Várkonyi Károly grafikus készítette. Ez az alkotás ma is legkedvesebb darabja gyűjteményemnek. Készült már csereanyagom, kialakultak levelező kap-

Várkonyi Károly fametszete, X2 (1973)

csolataim, gyűltek az ex librisek és az alkalmi grafikák, és egyre több gyűjtővel és művésszel kerültem ismeretségbe, kötöttem barátságot.

Folyamatosan bekapcsolódtam a hazai találkozók munkájába (Cegléd, Pécs, Szeged, Szombathely, Budapest), majd a debreceni találkozó szervezője lettem az Ajtói Dürer Ex Libris Gyűjtőkör szervező titkáráként. Néhány külföldi kongresszusra is eljutottam, részben mint gyűjtő – saját költségemen –, részben mint a hazai gyűjtőtársadalom egyik hivatalos képviselője (Lugano, Linz, Mönchengladbach).

A hajdani véletlen találkozás nyomán szenvedélyes ex libris gyűjtő lettem. Kialakult egy házi képtáram, mely engem és barátaimat szebbnél szebb és ötletesebbnél ötletesebb kisgrafikai munkákkal gyönyörködtet.

Lenkey István

II. KÖZÉPISKOLÁS KISGRAFIKAI PÁLYÁZAT ÉS KIÁLLÍTÁS DEBRECENBEN

Ha egy tárgyat kell megnevezni, ami mindenkinek egyet jelent: az a KÉP, amelynek értelmi és üzenettartalma van. A világon mindenhol megértik üzenetét, így ez által világnyelvvé válik.

Király Zoltán költő-műfordító így vall erről: „a könyvjegy, az ex libris varázsa elsősorban abban rejlik, hogy sokszorosíthatósága ellenére eredeti műalkotás, könnyebben hozzáférhető, mint pl. az olajfestmény, kiváló grafikusművészek is készítik, így magas művészi értéket képvisel. Tenyéryni felületén gyorsan tudja követni az élet jelenségeit.”

Szélmalom. Hegyi János linómetszete, X3 (2007)

Ezenkívül jellemző még rá a kapcsolatteremtő képesség: embereket, nemzeteket köt össze, nemzeti kultúrákról ad hírt, s mindezek felül az ön- és közművelés fontos része, mind ma, mind a jövőben.

Örömmel üdvözljük, hogy a kisgrafika történetéből is oly jól ismert Ajtói Dürer Céh városa, a „civis” Debrecen adott helyet a fiatalabb nemzedéknek, jelen esetben a középiskolás „művészpalántáknak”, hogy bemutathassák alkotásaikat. A